

“מים הם חיים”

כרזות אמנותיות בנושא המים וזיקתן למקורות

עיצוב כרזה בנושא מסוים הינו אתגר אומנותי לא פשוט. מטרת הכרזה למשוך את העין, לעורר עניין ותשומת לב, אך לא פחות מכך להציע גם חומר למחשבה וגירוי אינטלקטואלי.

להלן נציג ניתוח של מספר כרזות בנושא המים, שהוכנו במסגרת שיעור במכללת אמונה בהדרכת מר צבי שטיינר, ונחתחו על ידי מורים ותלמידות במכללת אפרתה.¹ זיקתן של הכרזות למקורות היהודיים עולה הן מטקסט יהודי המשובץ בכל כרזה והן מבחירת הציור ואופן העיצוב. לגורמים אלו התייחסנו בניתוחנו. כן הוספנו מאמרי חז"ל שמעלים נקודות דומות, וציפייתנו הוא כי הקורא יתעורר להשוואה בין הטקסט הקדום המובע בשפה מילולית ליצירות שנוצרו זה אתמול, ששפתן חזותית!

1. ורווה פני תבל (עיצוב: פאני ביטון)

הכרזה מציגה את הטקסט – קטע מתפילת העמידה, “ורווה פני תבל” – בצידה הימני, ותמונת כדור הארץ במבט מן החלל בצד שמאל; כדור הארץ קטוע בצידו השמאלי. הרושם הכללי הוא של סימטריה – מחצית תמונה כתובה מול מחצית תמונה של כדור הארץ – אך הכתוב בולט יותר, במיוחד על הרקע השחור, שכדור הארץ נבלע מעט

1 המחקר בוצע על ידי מורי השיעור “אומנות ומדרש”, ותלמידותיו, שהתקיים במכללת אפרתה: ירדנה לובוצקי, מנחם כ”ץ, ישראל רוזנסון; יעל באבאי, אורית חושינסקי, סימה כהן וגלי רוזן. הכרזות עוצבו במסגרת הפרויקט שנערך במכללת אמונה בשנת תש”ס בנושא “תפילת הגשם”; שמות התלמידות מופיעים בסמוך ליצירותיהן.

בגין אופיה של עבודתנו, העוסקת בניתוח מאמרי חז”ל בנידון, אין צורך להצביע על קשר בין המדרש לציור שבכרזה. להרחבה בנושא המים באגדה ראו א’ שגן, “אין מים אלא תורה” – נהרות ובארות מים בסיפורים על חכמים”, “כאפיקים בנגב” – על המים במקרא ובספרות חז”ל, חוג בית הנשיא לתנ”ך ולמקורות ישראל 13 (תשנ”ח), עמ’ 25-38.

בתוכו. הרצון ליצור מעין חיבור ביניהם הוליד, יש לשער, קו סיום של השורות הכתובות במעין גבול קשתי.

צבעי האותיות הם כחול, תכלת ולבן, והם מייצגים מים. כדור הארץ מעוצב בצבעים חומים ושחורים, בולטים, ויש גם כתמי צבע לבן תכלכל (שלג?), אך אין כחול ממש. התחושה הנוצרת היא של ניגוד בין צבעי האותיות לצבעי כדור הארץ. כביכול מוצגים כאן צבעי מים לעומת צבעי יובש, והתחושה העולה היא של כדור הארץ הצמא למים – מים ה"מוענקים" על ידי הכתובת – כשהמשמעות הדתית, תפילה למען כדור הארץ הצמא, ברורה לגמרי.

העמדה של גשם לעומת העולם ידועה באגדת חז"ל: "אמר רבי חמא ברבי חנינא: גדול יום הגשמים כיום שנבראו שמים וארץ" (תענית ז ע"ב). קיום הבריאה באמצעות "יום הגשמים" מוצג כשווה ערך לבריאת העולם, שכן בלעדי יום הגשמים לבריאה אין קיום. מה שעושים חז"ל באמצעות יחידת הזמן "יום" – השוואת יום (הגשמים) ליום (שנבראו שמים וארץ) – עושה הכרזה באמצעה האומנותיים.

2. מים הם חיים (עיצוב: שרה איטח)

אין כאן טקסט דתי ישיר אלא רק כתובת, "מים הם חיים", בעברית ובאנגלית. בחלק העליון הציור כרוך בהפיכת הנוסחה הכימית של המים, H_2O , לבסיס ציור. האות O מצטיירת כמעין רחם שהעובר נמצא בה בתנוחה אופיינית. צבעו הוורדרד של העובר מעורר רושם ריאלי: ראשו מופנה כלפי פתח יציאה, כביכול, כלומר הלידה ממשמשת ובאה וחיים חדשים עומדים לבוא לעולם. הרקע כחול בניגוד לצבע הדם המאפיין את האברים הפנימיים של גוף האשה. התחושה היא כי המים, אולי מי השפיר, עוטפים את העובר ומגוננים עליו. בחלק התחתון של הכרזה מוצגת הכתובת "מים הם חיים" כנגד רקע כחול עז, כשבה הכיתוב העברי מול האנגלי, הנקרא במאונך, מים – Life, חיים – Water, מחזק את הקשר בין חיים למים בדגש נוסף.

במבט כללי מושגת כאן שבירת הניכור שמשרה הנוסחה הכימית ה"יבשה" והרטבתה ב"לחלוחית" של מים. הקישור להריון וללידה מזכיר בצורה החזקה ביותר את החיים הטמונים במים כבר בראשיתם.

המשוואה "מים הם חיים" היא יסוד בעל חשיבות עליונה במקרא ובמחשבת חז"ל, וביטוייה רבים ושונים. ראש וראשון שבהם הוא מקומם של המים במבנה העומק של ספר בראשית, החל מריבוי אזכוריהם בסיפור הבריאה בגן עדן, דרך פרשיות הרעב (בצורת!)

בחיי האבות, הגר במדבר ועוד. אמירה מדרשית קולעת מקפלת את הנאמר בכותרת: "מה מים חיים לעולם... כך תורה חיים לעולם" (שיר השירים רבה א יט) – חשיבות המים וחשיבות התורה כרוכות זו בזו.

הקשר בין לידה לבין מים מובע באגדת חז"ל בצורה מעניינת: "שעה שהשמים נעצרו מלהוריד טל ומטר – דומה לאשה שמחבלת ואינה יולדת... נאמרה עצירה בגשמים ונאמרה עצירה באשה... נאמר לידה באשה ונאמר לידה בגשמים... נאמר פקידה באשה ונאמר פקידה בגשמים" (תענית ו ע"א-ע"ב). האגדה משקפת קשר עמוק בין תפיסת הפיריון באדם לתפיסת הפיריון הגלומה בגשם המפרה את הקרקע כדי שתוליד ותצמיח.

3. משיב הרוח ומוריד הגשם (עיצוב: יעל סימון)

הרקע לכיתוב בכרוזה הוא קרקע סדוקה מחמת היובש. הסדקים בולטים מאוד ומקנים תחושה של אי-יציבות והתמוטטות. גומות ועירות של טיפות גשם או טל, שהתייבשו והן מפוזרות על הקרקע, מחזקות עוד יותר את תחושת הצימאון הבוקעת ועולה מן התמונה. בניגוד חריף לרקע מוצג הכיתוב של התפילה הקלסית. מול הצהוב של הרקע המציין יובש, נרשמה הכתובת בצבעים של חיים – ירוק וכחול – כשמילת ה"גשם" גדולה וכולטת במיוחד. ה"רוח" מוצגת כמין גל ונוצרת תחושה של נשיבה; היא צבועה בירוק

ומעוטרת בפרחים. "הגשם" – באותיות גדולות בצבעי כחול לבן. אותיות ה"גשם" הגדולות מאחות בעצם את השברים שבקרקע היבשה, ומשיגות בכך את מטרת הרוויית הקרקע – ריפוי השבר!

ירמיהו השתמש בתיאור הבצורת בביטוי "האדמה חִתָּה" (יד ד), רוצה לומר האדמה נשברה. אכן, המביט באדמה הסדוקה יכיר בתחושת הבצורת במלוא עוצמתה. לעומת זאת, האפשרות ההפוכה מוצגת בקביעה "מאימתי מברכין על הגשמים? משיצא חתן לקראת כלה" (תענית ו ע"ב). רוצה לומר, הטיפות המגיעות ממרומים פוגשות את אחיותיהן הניתנות מן הארץ. הארץ רוויה ומתזזה טיפות אל-על. זוהי הראויה לברכת ההודאה – מצב הפוך לחלוטין מן העולה מהכרזה הנידונה!

4. ותן טל ומטר לברכה (עיצוב: כנרת דרור)

גם כאן הרקע הוא קרקע סדוקה ומבוקעת המציינת יובש. באופן בסיסי צבעה צהוב כמתבקש, אך את רוב שטח הכרזה תופס המלבן, שבו מצוטטת התפילה המפורסמת;

צבעו כחלחל-סגלגל, ואותיותיו כחולות – אלו צבעי המים. משובצים בו עננים כך שהקרקע נראית כמעין מראה המשקפת את השמים, אך העננים אינם מרובים, ואינם משאירים רושם של הורדת גשם מיידית. יש צורך בתפילה!

5. למען נאמן בית (עיצוב: אלה לגמי)

הבסיס הוא ציור סוריאליסטי של מציאות מוזרה: סלע מרחף כמו הוא אחד העננים; אך בשיבוץ הציור בכרזה העוסקת בענייני הורדת הגשם ברור שהסלע איננו מוריד גשם! השמים הכחולים עטויים בעננים של ממש, והרקע המימי מתחזק בהתבוננות בים המצויר בתחתית הכרזה.

הכרזה מתייחסת לציור של רנה מגריט, "טירת הפירנאים", ובציור זה האבן מרחפת – נגד כוח המשיכה! – באוויר שמעל המים. כתמונה המקורית מיוצגים שלושה מתוך ארבעת היסודות הקלסיים – אדמה, אוויר, מים – שמנקודת ראות אומנותית כולם

אלמנטים קרים. הכרזה בצבעיה משתלבת באווירה זו, ובמובן זה, הדרישה שמקיימת הכרזה עם התמונה המקורית הוא דרישה מבריק!

התחושה הכללית היא של קושי עצום להוריד גשם. הסלע המרחף בשמים כמוהו כענן, אך מאליו מתבקש כי אין הוא ענן גשם, ולכן יש מקום לבקשה. זו מזכירה – במידת מה כמובן – את משה ("נאמן בית") המכה בסלע שממנו יוצאים מים. האותיות, בגווני שונים של כחול, מדגישות את המים, אך הסלע נראה מוצק מאוד גם כן. המים המתמצים מן הסלע מעוצבים במילת "מים" המתחברת לטיפה גדולה היוורדת מטה; הכיתוב "מים" ניתן (בשינוי קל של צורת האותיות!) לקריאה גם כ"חיים". הכרזה מדגישה את הקושי הגדול "להוריד" גשם, קושי המזכיר את נס הוצאת המים במדבר. כדי להשיג "הורדה" זו יש צורך בתפילה!

6. ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה (עיצוב: אודליה חוטר)

הכתובת מצוירת בתוך מעין חרוט של אור המתרחב ומתחזק בדרך מהשמים לארץ – הוא עשוי לסמל שפע שיוורד מן השמים. בעיקרו עומד ה"שפע" הזה מול היד הפשוטה אל-על ומנסה לתפוס אותו. ביד חרוטים סדקים מרובים, ואף שיסודו של עניין במראה העור הטבעי של האדם, כאן הובלט במיוחד הסירוק המקנה תחושה של יובש וצמא. האדמה איננה מופיעה בכתובת (בניגוד לכרזות קודמות!), וידי הסדוקות של האדם (חקלאי?) מייצגות אותה.

היד המנוסטת אל-על עשויה להציג גם מצב של תפילה: "וּבְפָרְשָׁכֶם כפִיכֶם גַּם כִּי תִרְבוּ תְפִילָה..." (ישעיהו א טו).

7. שערי שמים פתח והושיענו (עיצוב: איילת יפרח)

הכיתוב מופיע בצבעי כחול-לבן על רקע שמים כחולים ומעוננים. במרכז התמונה ציור של כפתור פעמון דלת והכפתור צבוע באדום; מילת "פתח" כתובה במקום המתאים לכתיבת שם האדם המתגורר בבית. הצבע האדום, לבד מהאפקט המעורר את הצופה – "נא לצלצל!" – עשוי לסמל דם ומבשר סכנה. עולה מכאן ההבנה הפשוטה של תפילה כמין צלצול וקריאה לפתיחת שער, ויותר מכך: לפתיחת פתח הצלה!